

Araştırma Makalesi

Çin Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Küresel Ekonomideki Konumu ve Kuşak – Yol Projesinin Önündeki Engeller

The Position of China's Foreign Direct Investments in the Global Economy and the Barriers to the Belt-Road Initiative

Mustafa Emre AKBAS

Dr. Öğretim Üyesi, Marmara Üniversitesi

İktisat Fakültesi İktisat Bölümü

emreakbas@marmara.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-9243-1286>

Makale Gönderme Tarihi	Revizyon Tarihi	Kabul Tarihi
30.10.2020	23.11.2020	11.12.2020

Öz

Çalışma son 30 yıl içinde küresel ticaret ve sermaye içinde artan nüfusu ve büyüyen üretim, teknoloji dinamiği ile etkisi artan Çin ekonomisinin geçmiş ve gelecekle ilgili pozisyonuna ışık tutmayı amaçlamaktadır. Küresel ticaret ve sermaye piyasasında dünya ekonomisinde itici bir güç haline gelen bu Asya ülkesi geçen yüz yıl gelişmiş sanayi ülkelerine rakip olmaya başlamıştır. Bu rekabetin gelecek dönemlerde sadece ekonomi alanında değil küresel siyaset içinde de hızlanacağı ve yeni politik kutuplaşmalara zemin hazırlayacağı varsayılmaktadır. Çalışma Çin'in küresel ticari güç olma yolunda iken küresel politikadaki artacak rolünün üzerinde durmayı hedeflemektedir. Giriş bölümünün başındaki bilgi bağlantıları ile de Çin'i 1980 sonrası büyük sıçrayışa götüren alt yapı faktörleri açığa çıkartılacaktır. Bugünün Çin Ekonomisinin küresel sermaye ve ticaret sistemini yönlendirme kapasitesi sahip olduğu avantajlar- dezavantajlar çerçevesinde sorgulanacaktır. Devamında ülkenin doğrudan yatırımları çekebilme özelliğinden küresel net yatırımcı olma süreci ve devamlılığını etkileyecek olası faktörler irdelenecektir. Son bölümde ise Çin hükümetinin 2013 sonrası küresel yatırımcı konumunun sürekliliği için önemi büyük Kuşak ve Yol Projesinin ana hedefleri, sağlayacağı avantajlar ve uygulama süresince karşılaşılabilecek içsel ve dışsal problemler üzerine özet niteliğinde bir inceleme alanı yer almaktadır. Bu özet inceleme alanı ile Çin'in alternatif rotalar üzerinden küresel yatırımcı konumu ile gelecek dönem hedefleri ve önündeki olası engeller küresel ticaret- finans piyasaları çerçevesinde irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Çin ekonomisi, Küresel Ticaret – Finans Sistem Entegrasyonu, Yurt Dışı Doğrudan Yatırımlar , Kuşak-Yol Projesi

Abstract

The study aims to shed light on the past and future position of the Chinese economy, whose influence has increased in global trade and capital within the last 30 years, with its growing production and technology dynamics. This Asian country, which has become a driving force in the world economy in the global trade and capital market, has started to rival the developed

Önerilen Atıf /Suggested Citation

Akbaş, M.E. 2020 Çin Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Küresel Ekonomideki Konumu ve Kuşak –Yol Projesinin Önündeki Engeller, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55(4), 2894-2915

industrial countries for the last century. It is assumed that this competition will accelerate not only in the field of economy but also in global politics and will pave the way for new political polarizations. The study aims to emphasize the increasing role of China in global politics while becoming a global trade power. With the information links at the beginning of the introduction, the infrastructure factors that led China to a great leap after 1980 will be revealed. The capacity of today's Chinese Economy to steer the global capital and trade system will be questioned within the framework of its advantages and disadvantages. Afterwards, possible factors that will affect the country's ability to attract direct investments, the process of becoming a global net investor and its continuity will be examined. In the last section, there is a brief examination area on the main objectives of the Belt and Road Project, which is important for the continuity of the Chinese government's post-2013 global investor position, its advantages, and the internal and external problems it will encounter during its implementation. With this summary study area, China's global investor position on alternative routes, future targets and possible obstacles will be examined within the framework of global trade-finance mark.

Anahtar Kelimeler : China's Economy, Global Trade - Financial System Integration, Outward Foreign Direct Investments , Belt-Road Initiative

1.Giriş

Çin ekonomisinin 20.YY sonlarına doğru göstermiş olduğu ekonomik performans, yüksek büyüme oranları ve dış ticaret rakamları küresel ekonomide ve hatta akademik literatür içinde dikkat çekmiştir. 1960 sonrası Sovyetler Birliği ile olan bağlarını kademeli olarak koparmaya başlayan ülke Sovyet Birliği politikalarını yayılcı olarak tanımlayıp Amerikan kapitalist yapının dışında kendine üçüncü dünya anlayışı yaratmaya çalışmıştır. Bu bağlamda kendine has devlet kapitalizmini yaratarak küresel düzene uyum sağlamak için ihtiyatlı reform hareketlerine girişmiştir. 1972 yılında Amerika ile imzaladığı Şanghay antlaşması ile büyük sermaye ithalatçısı adayı ülke olarak özerk bölgeler üzerinden imalat sanayi ihracat kapasitesini hızla artırmıştır. 20. YY sonuna doğru ise Çin, deniz aşırı ticari faaliyetlerde sermaye ihracatçısı olarak küresel finans düzeninde önemini hissettirmeye ve hatta belirli stratejik alanlarda küresel finansın önemli aktörlerine tehdit olmaya başlamıştır. Çalışmada Çin'in büyük sıçrayışının aşamalarını ve gelecek dönemde küresel ticaret ve özellikle finans sisteminde ne kadar tehditkâr olabileceğini sahip olduğu zafiyetlerle beraber inceleyerek durum tespiti yapılacaktır.

2.Yöntem

Çalışma, küresel ticari güç olma yolunda ilerleyen Çin'in küresel politikadaki artacak rolünün üzerinde durmayı hedeflemektedir. Çin'i 1980 sonrası büyük sıçrayışa götüren alt yapı faktörleri analiz edilerek küresel sermaye ve ticaret sistemini yönlendirme kapasitesi, sahip olduğu avantajlar- dezavantajlar çerçevesinde sorgulanarak ülkenin doğrudan yatırımları çekebilme özelliği, küresel net yatırımcı olma süreci ve devamlılığını etkileyecek olası faktörler irdelenecektir.

Çalışmada Çin ekonomisinin 1979 liberal reformlar sonrasında güçlü bir dış ticaret yapısı ile küresel sermaye piyasalarındaki doğrudan net dış yatırımcı pozisyonuna nasıl ulaştığı analiz edilecek, reformlar sonrası yurt dışı sermaye girişlerinin hızlanma sürecinde Hong Kong ve Tayvan gibi yüksek özerkliğe sahip ticaret bölgelerinin etkisi sorgulanacaktır. Bu amaçla, öncelikle, Maoçu dönem içindeki ekonomik ve sosyal süreç evreleri özetlenerek 1980'lerdeki neoliberal akımın güçlendiği evredeki ekonomi- sanayi ve sosyal yapı temel hatları ile gösterilecektir. Daha sonra, doğrudan yabancı yatırım teorileri ve Çin Ekonomisinin 20.YY içinde küresel pazara entegrasyon süreci ele alınarak yurt dışı yatırımlarının nitelikleri, geleceği ve dünya ekonomisindeki pozisyonu değerlendirilecektir.

Son bölümde ise Çin hükümetinin 2013 sonrası küresel yatırımcı konumunun sürekliliği için önemi büyük olan Kuşak ve Yol Projesinin ana hedefleri, sağlayacağı avantajlar ve uygulama süresince karşılaşılabilecek içsel ve dışsal problemler üzerine özet niteliğinde bir inceleme alanı yer almaktadır.

Bu özet inceleme alanı ile Çin'in alternatif rotalar üzerinden küresel yatırımcı konumu ile gelecek dönem hedefleri ve önündeki olası engeller küresel ticaret- finans piyasaları çerçevesinde irdelenecektir.

3.Maocu Dönem ve Sonrası

Maocu kültürel devrim ve Sovyetler Birliğinden esinlenen merkezi planlama anlayışı ile yola çıkan Çin Halk Cumhuriyeti 1950'li yıllarda kişi başına 50 \$ civarında ulusal gelir sahibi tarım kökenli bir ülke olarak günümüz küresel ekonomi içinde son 40 yıl mucizevi sıçrayışlar göstermiştir. Komünist parti döneminde kendi kendine yeterlilik ilkesi altında sadece Sovyet Bloğu ülkelerinden oluşan ticaret partnerleri ile iletişim içinde olan ülke yaklaşık 30 yıl batılı küresel güçler ile hiçbir diplomatik teması olmadan bugünkü konumuna kıyasla oldukça düşük gelirler altında yaşamıştır. Yetmiş yıl öncesine göre kişi başı ortalama tüketimin ulusal para Yuan cinsinden yaklaşık % 40 kat artmasına eşlik eden üç kat yükselen nüfus artışı ile Çin de sadece ekonomik göstergeler değil sosyal yaşam verileri de önemli bir tırmanışa geçmiştir. Ortalama yaşam ömrünü 35' den 71' e çıkartmayı başaran ülkede okuma-yazma oranı % 20'lerden % 98'in üstüne çıkmıştır. (Embassy of the People's Republic of China,2020)

Bugünün Çin ekonomisinin bağlantı noktalarını anlamak için Çin topraklarında M.Ö. 7500'lü yıllara kadar uzanan Çin toplumunun Konfüçyüs ideolojisi altında tarım baskınlığı , köylü sınıfın özel arazi mülkiyeti, fizyokrat devlet anlayışı, merkezi hükümete olan bağlılık sosyo-ekonomik faktörleri göz önünde tutmak ve 1980 başlarına kadarki ekonomi-politik sürecini incelemek gereklidir. (Deng,1999,s.361)19.YY ortalarında 340 Milyon nüfus ile Avrupa ve Amerika kıta ülkeleri ile dış ticaret faaliyetlerini ipek, çay ve porselen gibi ürünler ile artıran Çin ekonomisi Asya ülkeleri içinde dikkat çeken nüfus ve ulusal gelir artışı sergilemiştir.(Wang,1992,ss.58-59)

Az gelişmiş ülkeler sınıfında 18.YY sonrası başlayan Batılılaşma süreci, Çin'de 19.YY ortalarındaki afyon savaşları nedeniyle oldukça geç başlamış, bu da ülkenin modernizasyonunu oldukça geciktirmiştir. 1917 Bolşevik Devriminin yayılan ideolojisi ve kapitalist düzen altında ülkeler arası gelir eşitsizliğinin belirginleşmesi, tasarruf ve sermaye kıtlığı olan gelişmekte olan ülkelerin merkezi planlı ekonomilere yönelmesine neden olmuştur. 1949 yılında Çin Komünist Partisi'nin iktidarı alması merkezi planlı ekonomiye geçişi netleştirmiştir. (Popov,2014,ss.55-65) Çin'de liberal sanayi yapılanması ise 1930 sonrası sahil bölgelerinde yabancı yatırımcılara ait birkaç imalat sanayi tesisi ile başlamıştır. Savaş dönemi içinde yabancı yatırımcıların ülkeyi terk etmesi ve Mançurya sanayi-maden bölgelerinin Japonya tarafından işgali ile Çin ekonomisi büyük bir çöküş içine girmiştir. 2. Dünya savaşı sonrasında 1958 yılına kadar özel girişimcilik sanayi kollarında tedrici olarak azaltılmış ve devletçi ekonomi tam baskın hale gelmiştir. Merkeziyetçi komuta ekonomisi ağır sanayi öncelikli bir kalkınma modeli baskın hale gelmiştir. Savaş sonrası yeni dönemde Çin iplik, besin maddeleri, tekstil ürünleri gibi günlük temel ihtiyaçlar devlet eliyle ilk aşamada küresel kapitalist ülkeler dışında kalan komünist rejim ülkeleri içinde pazarlanmıştır.(Liu,Yeh,1963,ss.12-17) 1950-1960 yılları arasında Sovyetler Birliği ve diğer komünist rejim ülkeleri ile ticaret ağı olan ülke 1960'lı yıllardan itibaren Sovyetler Birliği ticaret ağı bağlantılarından tedrici ayrılmaya başlayarak başta Japonya, Batı Avrupa ülkeleri, Avustralya ve Kanada ile tarım – maden ürünleri ticaret ilişkilerini başlatmıştır. Kültürel Devrim sonrası ülke içinde küçük imalat sanayinin hem iç hem dış piyasaya yönelik ürün satışı yapabileme becerisi ortaya çıkmış, kırsal bölgelerde tarım - ulaşım sanayisi ekipmanları üretilmesi teşvik edilmiştir. Kırsal bölgelerde kendi içinde ekonomik yeterlilik anlayışı içsel sanayi politikaları üzerinden hâkim kılınmış ve bu bölgelerde eğitim- okur yazarlık seferberliği ilan edilmiştir. Kooperatif yapısı altında tarımsal özel mülkiyete önem verilerek kırsal bölge kalkınmasının da ön planda tutulduğu iktisat politikaları Maocu modelin özünü oluşturmuştur. (Gurley,1976,ss.206,224-250)

1979 liberal reform sürecine kadar Çin ekonomisi Büyük İleri Atılım ve Kültürel Devrim sürecindeki geçici düşüşlere rağmen bir sonraki reform süreçlerinde faydası olacak güçlü kurumlar ve eğitilmiş iş gücü sermayesi gibi faktörleri kazanmıştır.(Popov,ss.65-70) Maocu

dönem içinde bireysel tüketim büyümesi oldukça sınırlı tutulurken eğitim, sağlık, beşeri sermaye alanlarına yüksek yatırım yapılmış olması gelecek dönemlerde üretim odaklı yüksek büyüme potansiyeline sahip güçlü bir toplum alt yapıyı hazır hale getirmiştir. 1960-1970 arası Hong Kong, Tayvan gibi yüksek özerkliğe sahip özel idari bölgelerinin kurumu ile özel sermayeli işletmecilik yapısının dış pazar odaklı ihracat sanayine yönelmesi ve tecrübe kazanması 1978 sonrası dış ticaret odaklı ekonomik büyümeye büyük katkı sağlamıştır. 1972 yılında Amerikan Başkanı Nixon'un Mao'yu ziyareti sonrası özel imtiyazlı ihracat bölgelerine yatırım önceliği sağlanması da Çin'in küresel ticaret sistemine bağlantısını artırmıştır. Bu dönemden sonra ekonomi yönetiminde karar alma süreci tedrici olarak tek merkezden eyalet yönetim birimlerine devredilmeye başlanması devlet yatırımlarının yoğunlaştığı bölgesel kalkınma politikalarına hizmet etmiştir. (Naughten,2007,ss52-82) 1980'li yıllara doğru Çin ekonomisinin görünümü olumsuz özellikleri üzerinden değerlendirilirse yüksek maliyetli ağır sanayi girişimleri ile düşük verimlilik göstermiş, yeni teknolojiler yaratımından uzak, oldukça yavaş nitelikli-kaliteli ürün üretme sürecine eşlik eden üretim artışı sergilemiş, emek yoğun üretim sistemine dayalı üretim zincirine sahip karakteristik yapısı ortaya çıkmaktadır. (Hardy,1972,ss.700-714) Tamamen devlet monopolü altındaki ihracat yapısı % 50'şerlik paylar ile tarım-maden sanayindeki yarı işlenmiş mamuller ve küçük imalat sanayi ürünlerinden (bisiklet, dikiş makinesi, saat, radyo ve tekstil ürünleri ...) oluşmuştur. (Deng,ss249-250) Maoist dönemin ekonomik ve toplumsal politikalarının getirmiş olduğu olumlu sonuçlar yadsınmamakta ve 1980 sonrası büyük sıçrayış gösteren Çin'in ana yapı taşlarının niteliğini göstermektedir. 1949 sonrası büyük bir eğitim seferberliği politikası ile temel eğitime sahip kişilerin payı % 20'lerden % 70'lere çıkmıştır. 30 yıl içinde kişi başı milli gelir 300 \$'dan 10.276 \$'a çıkmış, dalgalı bir seyir izlemesine rağmen ekonomi % 5.3 ortalama ile büyümüştür. (Worldbank,1985,ss.21-22,123) Kırsal bölgelerde yerel sanayileşme (tarım ve madencilik ağırlıklı) ve merkezi hükümetten bağımsız kendi kendine ekonomik yeterlilik bilinci yerleşmiştir. Sahil kesimlerindeki özerk bölgelerin dış ticaret odaklı ihracat yetenekleri düşük teknolojili ürünlerden oluşmasına rağmen artabilmiştir. (Gurley,ss.210-215) Çin'in 1990'lar sonrası küresel sermaye- ticaret ağı içinde yüksek işlem hacmine sahip bir ülke olmasındaki gerekçeler incelenirken 1946-1980 arasında elde etmiş olduğu ekonomik ve sosyal kazanımları da dikkate almak gerekmektedir. Çalışmada ülkenin gelecek dönemlerde deniz aşırı doğrudan yatırımlarla dünya ekonomisini yönlendirebilme kabiliyeti bugüne kadar elde edilen avantaj ve reform öncesi Maoist rejim döneminden miras kalan dezavantajlar odağında incelenecektir.

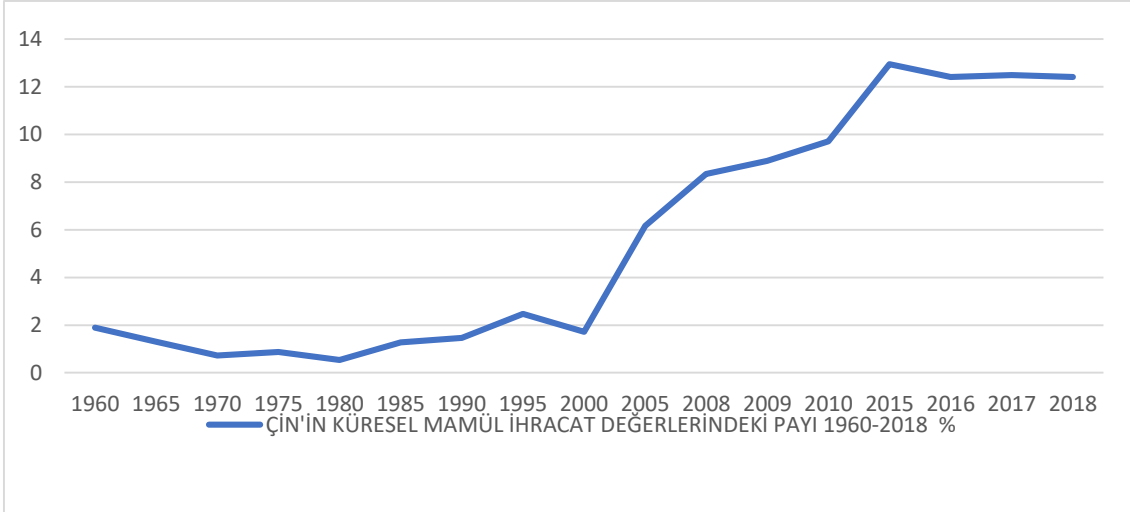
3. Doğrudan Yabancı Yatırım Teorileri ve Çin Ekonomisinin 20.YY içinde küresel pazara entegrasyon süreci

İkinci Dünya Savaşı bitiminden itibaren gelişmiş, gelişmekte ve geçiş ülkeleri ekonomilerinde büyüme – kalkınma hedeflerinde küresel sermaye ile hareket eden doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) buldukları ekonomilere büyük katkılar sağlamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki finansal ve teknolojik yetersizliğin giderilerek ülkenin zayıf büyüme-istihdam gibi problemlerinin çözümünde vazgeçilmez olmuşlardır. (Erdoğan,2017,s.78) DYY'ler ev sahibi ülkedeki yerel firmaların üretim-dağıtım süreçlerindeki kontrol gücünün veya mülkiyet haklarının yabancı kaynak sahibi ülke- firmaya aktarımı olarak tanımlanmakta ve yerel ekonomi ile uzun önemli süreklilik arz eden bir ilişki yapısına sahiptirler. Bu açıdan girdikleri ülkede ekonomik ve sosyal yapıda değişiklik yaratabilme becerisine de sahiptirler. Teorik açıdan yurt dışı yatırımlar ise kaynak ülke ve misafir ülke bakış açıları tarafından sınıflandırılmaktadır. Yatay DYY misafir ülkenin benzer veya aynı ürünlerinin ev sahibi ülkede üretilmesine olanak sağlarken dikey DYY ev sahibi ülkedeki doğal kaynakların edinimi veya misafir ülkenin kendisine bağlı dağıtım ağı ile ev sahibi ülkedeki tüketicilere indirimli ürünler pazarlamasına dayalıdır. Ev sahibi ülke açısından DYY'ler a) ithal ikameci yönlü b) ihracat artırıcı c) devlet güdümlü olmak üzere sınıflandırılabilir. (Moosa,2002,ss.4-6)

Çin'in Hong Kong ve Tayvan gibi yüksek özerk ticaret bölgeleri dışında kalan yerlerde 1980'ler sonrası yurt içi DYY'lerin ihracat-ticaret artırıcı ve devlet güdümlü yapısı ağırlık kazanmıştır.

Özellikle yatırım fırsatlarından en az faydalanmış özerk ticaret bölgeleri seçilmiştir. Bu bölgelerde tarım, enerji, kıymetli madenler ve ileri teknoloji alanlarında yabancı yatırımlar desteklenirken önceden kuvvetli desteklenen bölgelere yabancı sermaye girişleri zayıflatılarak kontrol altında tutulmuştur. (Du Pont,2000, ss72-75) Azgelişmiş özerk ticaret bölgeleri ile ileri gelişmiş yüksek özerk ticaret bölgeleri arasındaki bu yabancı yatırım girişleri dengelemesi sonucu küresel sermaye ortaklıkları (çoğunlukla jointventure yapısında) Çin'deki yabancı destekli işletmelerin sanayi karlılıkları ve satış rakam artışları ciddi bir tırmanış göstermiştir. Sanayi içindeki işletme sayısı artışı ile yüksek iş – istihdam yaratma potansiyeli ve şirket öz sermaye artırımını gerçekleştirmiştir. (Luo,Tan,1997,ss.353-354) Örnek olarak 1998 yılında kamu işletmesi yapısında olan Çin Guangzhou Automobile Group ile Japon Honda Motors arasındaki ortak girişim anlaşması sonucu 2004 yılından itibaren ulusal otomotiv sektöründe Japon üretim maliyetlerinin % 20'si altında yıllık 50.000 araç üretimi ve ihracatı gerçekleştirmiştir. Çin bu yabancı ortaklık ile otomotiv ihracatçısı olarak öne çıkarken Japon Honda firması da kendisine Amerika ve Avrupa tarafından uygulanan ihracat kota sınırlamalarından kurtulmuştur. (Rima,2004,s.737)

Çin ekonomisinde Mao'nun 1976 yılı ölümü sonrası gelecekteki konumunu değiştirecek önemli ekonomik değişim kararları alınmıştır. Ulusal ekonomiyi hızla büyütecek kolay kazanç sağlayan alanlara doğru yatırımların yoğunlaşması ve Kültürel Devrim esnasında ulusal ekonominin üzerine yük bindirmiş gelişmekte olan ağır sanayi yatırımlarının azaltılmasıyla sağlanan karşılaştırmalı dengelenme süreci hedeflenmiştir. (Mantzopoulos, Shen,2011,ss36-38) Çin'in günümüze kadarki gelişim süreci 1970'ler sonundan itibaren üç dönemsel süreçte gerçekleşmiştir. İlk dönem 1970 sonları ile 1980 sonları arasında piyasa mekanizması olmadan yabancı yatırımların kademeli olarak ülke içine sokulduğu süreçtir. Çin tabanlı özel girişimlerin olmadığı dönemde iç piyasa mekanizması kurulmamıştır. Fakat buna karşın yabancı yatırımcılar için vergi ve benzeri imtiyazlar, AB – Asya ülkeleri ile başlayan ikili yatırım anlaşmaları yabancılar için ikna edici olmuştur. İkinci dönemde ülkenin Dünya Ticaret Örgütüne katılmasıyla daha rekabetçi yatırım piyasası düzenlemeleri ve hukuki reformlar gerçekleştirilmiş ve reformlar yurt içi ve dışı yatırımcılar arasındaki hakların korunmasına hizmet etmiştir. Aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerle kuvvetli ticaret anlaşmaları imzalanmıştır. (Che,2019,s.155) 1990'lardan itibaren başlayan ikinci dönemde sosyalist piyasa ekonomisi yaratılmasına ilişkin adımlar atılmıştır. Mao'dan sonra yönetimin başına geçen Deng Xiaoping tarafından oluşturulan ekonomik reformlar altında devlet işletmelerin özerkliklerinin artırılarak çoğaltılmıştır. gerçek İşletmelerde yerel ya da kısmi yabancı sermaye hissedarlığı ön plana çıkartılarak 'Taşları **hissederek Nehri Geçmek**' olarak nitelendirilen kademeli serbestleşme süreci başlatılmıştır. Bu süreç Mao dönemindeki radikal soldan Dengizm dönemindeki pragmatik sola kayış olarak tanımlanmaktadır. (Gabriel,1988) İkinci dönemin sonlarına doğru Çin'in kırsal bölgelerde başlatılan özelleştirme girişimleri bölgelerde işsiz kalan bir sürü insanın şehir ekonomilerine ucuz iş gücü olarak akmasına neden olmuştur. 2000'li yıllarda ise ihraç sanayinde çalışacak büyük bir emek ordusu yaratılmıştır. Çin'deki ucuz emek havuzu gelişmiş sanayi ülkelerindeki büyük sermayeli üreticiler tarafından kendi ülkelerindeki ulusal emek sınıflarına karşı bir gözdağı olarak hemen kullanılmıştır. Bu hamle Çin'e hem fiziksel hem de nakdi sermayenin girmesine neden olmuştur. Düşük emek ücretleri ile ülkede yaratılan yüksek değer artışı sanayi ülkelerinin kazancını artırmış ve Çin'e yüklü yabancı yatırımların yapılmasına neden olmuştur. Yabancı sermaye yatırımlarının yaklaşık % 70'inin Amerikan Doları cinsi varlıklara dayalı olmasından dolayı ülkedeki sermaye birikimi hızla yükselmiştir. 2000'li yıllarda Çin yabancı sermaye girişlerinin dünya ekonomisinin toplam büyüme değerinin %30'unu oluşturduğu ileri sürülmektedir. (Li,2008, ss.70-77) 2008'den itibaren üçüncü dönemde ise ülke artık büyük sermaye ithalatı ve ihracatı arasında denge koyabilecek konuma gelmiştir. Devletin ülke içi ve dışı yatırımları organize etme rolü 2000 sonrası giderek artmıştır. Devletin dış yatırımlar üzerindeki planlamacı-rekabet yaratıcı ve düzenleyici rolü de etkinliğini kaybetmeden devam etmektedir. (Che,s.156)

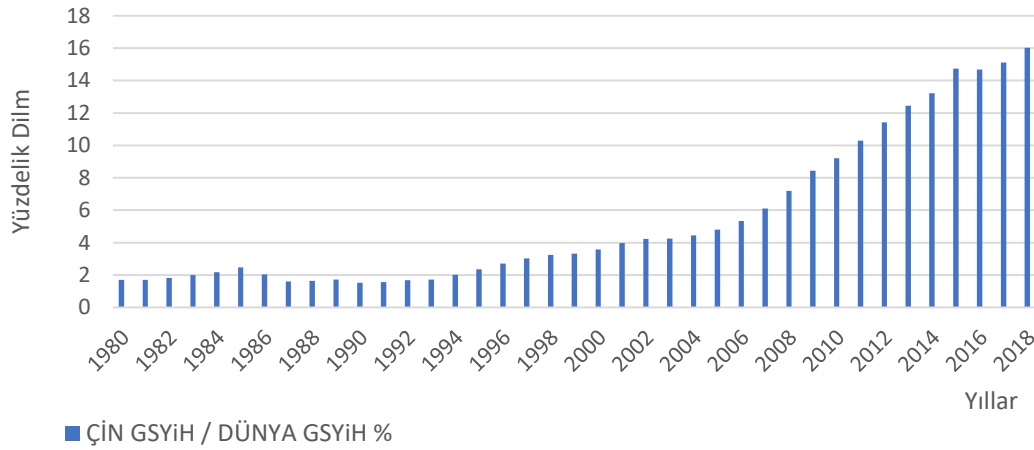

Grafik 1: Çin'in Küresel Mamul İhracat Değerlerindeki Payı 1960-2018 (% Pay Değerler)
 Kaynak: www.statista.com/worldexportvolume, www.theglobaleconomy.com/China/exports ve www.knoema.com/Chinatopics adresleri üzerinden derlenmiştir.

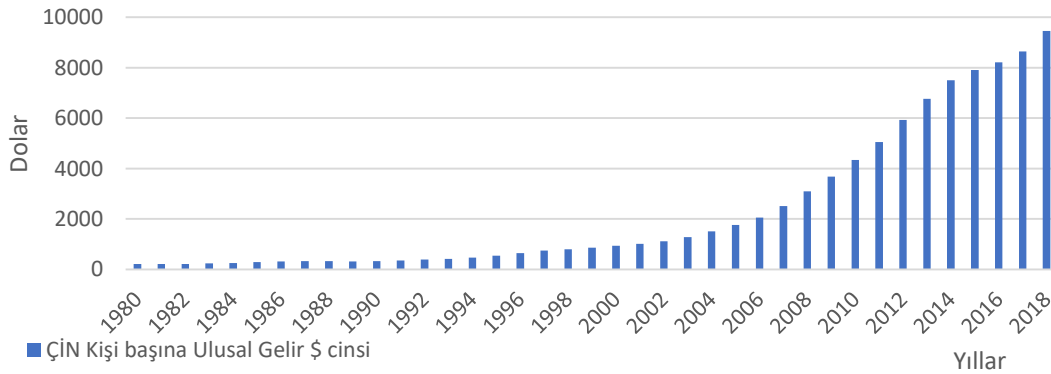
Çin ekonomisinin son yirmi yıl içinde ihracat sektöründe büyük sıçrama göstererek dünya ticaretinin %12 gibi paya sahip olmasında kendisi için bazı şanslı koşulların varlığı ileri sürülmüştür. Birincisi coğrafik olarak etrafında 1960'li yıllardan itibaren ihracat odaklı başarılı bir gelişme gösteren Japonya, Güney Kore ve Tayvan gibi iyi komşularının varlığıdır. Bu ülkeler Çinli politika karar alıcıları için doğru bir şablon yaratmışlardır. İkincisi ise Hong Kong özerk şehrinin Çin reformlarına başladığında modern yasal ve finansal sisteme sahip birinci sınıf bir ticaret merkezi konumunda olmasıdır. Çinli üreticiler Hong Kong üzerinden kolayca küresel ticaret yollarına bağlanabilme becerisi elde ettiler. Aynı zamanda karar alıcılar modern bir ekonomi için gereken yumuşak altyapı sistemine kolay erişim sağlamış oldular. Üçüncüsü Çin'in reformlarını hızlandırdığı süreçte dünya ekonomisi daha uzak mesafeler ile düşük maliyetli üretim yapabilmenin ve yeni pazar yaratımının yollarını aramakta idi. Çin zamanlama avantajını akıllıca kullanmayı başarmıştır. Son olarak 1980'ler sonuna doğru kültürel benzerlikler gösteren Tayvan gelişmiş bir elektronik sanayi yarattı ve 1990'ların sonunda ise üretim üslerini yatırım avantajlarından yararlanmak için Çin'e taşıdı. Bu hamle Çin'e zahmetsiz bir elektronik üretim üssü avantajı sağladı. Üretim üsleri çevresinde limanlar, otoyollar, enerji santralleri ve telekomünikasyon ağlarından oluşan güçlü bir alt yapı sisteminin kurulması da ihracat odaklı sektörün büyümesini sağlamıştır. (Kroeber,2016,sss.45-46)

Çin ekonomisinin 1980'lerden itibaren küresel ticaret sistemine yönelik uyum reformları hızlı bir ihracata dayalı ticaret ağını elde etmesine neden olmuştur. Merkezi devletin almış olduğu kararlar doğrultusunda önce petrol ihracatını artırarak ihracat gelirlerini yükseltmeye başlamıştır. 1985 sonrası ihracat sepetinde değişiklikler yaparak birincil malların yerine emek yoğun üretimle elde edilecek küçük imalat sanayi ürünleri ihracatını yoğunlaştırmıştır. (Lardy,1992,692-699) İmalat sanayinin ülke genelinde ön plana çıkmasında sadece büyük sanayi şehirleri-ekonomileri ve özel-özerk ticaret bölgelerinin varlığından kaynaklanmamıştır. Kırsal-kasaba yerleşimlerinde de emek yoğun üretim üzerine yoğunlaşmış özel işletmecilik yapısı teşvik edilmiş ve ülkedeki üretim büyümesine çok büyük katkı yaratmıştır. Yerel yönetimlerin kurallarına bağlı kalan bu işletmeler devlet işletmelerine göre rekabetçi kurallar altında çalışmak zorunda kaldıklarından devlet işletmelerine göre daha saldırgan ticaret politikası ile üretim ve pazarlama sürecinde tecrübe kazanmışlardır. Bu şekilde hem nüfusun yoğun yaşadığı taşra bölgelerinde istihdam yaratılmış hem de imalat sanayinde devlet tabanlı ihracatçı işletmeler iç pazar rekabetine göre kendilerini yenilemişlerdir. (Gabriel,1999) İç piyasa rekabet koşulları altında tekstil, makine ve makine ara ekipman ihracatı diğer gelişmekte olan ülkelere yönelmiş ve ticaret partnerlerini sayısını artırmıştır. Esnek bir fason üretim ağı kurması sonucu da ihracat yeteneği kazanmış orta ölçekli

imalat sanayi oluşumunu hızlandırmıştır. Sanayi ülkelerine yönelik yüksek katma değerli ürün, orta gelir grubunda yer alan ülkelere basit imalat sanayi ürünleri satışı yapma anlayışını bir ticaret-sanayi politikası olarak benimsemişlerdir. Sermaye malları ve ara ürün ithalatını ise ulusal sanayisinin teknolojisini geliştirecek verimlilik artışı için kullanmışlardır. İhracat ürünleri fiyatlamasında ise dış dünyadan izole edilmiş bir fiyat sistemini tercih ederek rekabet avantajını elde etmişlerdir. (World Bank,1995,ss.97-105) Esas ihracat yeteneğindeki en büyük değişim farklılığını 1990'lı yıllara doğru elektronik sanayine girmesi ile göstermiştir. Önceden bağlantı halindeki ticaret ağları üzerinden özel ihracat bölgelerini kullanarak sanayi biriktirme ve geliştirme yeteneğini başarılı bir şekilde kullanmış ve küresel üretim ağlarına erişimini kolaylıkla sağlamıştır. Ülkedeki üretim gücü, gayri safi yurt içi hâsıla oranları ve kişi başı ulusal gelirdeki artış 2000'li yılların başında hızlı bir tırmanışa geçerek küresel gayri safi hâsıla değeri içindeki payı yükselmeye başlamıştır. (Felipe ve diğerleri,2010,ss.10-23)

Grafik 2: Çin GSYİH içindeki yüzdellik pay % 1980-2018 Kaynak: www.tradingeconomics/china/gdp ve www.knoema.com/atlas/world/gdp adreslerinden derlenmiştir.

Grafik 3: Çin Kişi Başına Ulusal Gelir (\$ Cinsi) Kaynak: www.tradingeconomics/china/gdp ve www.knoema.com/atlas/world/gdp adreslerinden derlenmiştir.

Ülkedeki üretim gücünün yükselişinde sektörel emek verimlilikleri yükselişi dikkat çekicidir. 1990'larda kişi başı emek verimliliği sanayi ve hizmetler sektörü için 5000 Yuan iken 20 yılda sanayi sektörü için 27.000 Yuan ve hizmetler sektörü için 17.000 Yuan'a kadar çıkmıştır. Sanayi sektöründe 20-50 arası yaş grubunda eğitim seviyesinin yüksek okul ve üstü olması da emek

verimliliğini artıran bir etmen olarak görülmektedir. İmalat sanayinde düşük maliyetlerden ötürü yüksek kâr marjında bulunabilen farklılaştırılmış ürün tedarikçi sayısının çok olması da emek verimlilik değerlerinin hızla yükselmesine yol açarken yirmi yılda ulusal gayri safi yurt içi hasıla içinde ihraç mal ve hizmetlerin payı % 13'den % 36'ya ulaşabilmiştir. (Holz,2008,ss1665-1683)

Ülkedeki üretim gücünün 2000'li yıllardan sonra hızla yükselmesinde beşeri sermayeye yapılan katkılar dikkate alınmalıdır. Beşeri sermayeye katkılar arttıkça ülkenin bilimsel araştırma ve patent hakkı oluşturma hızında yüksek bir artış yaşanmıştır. Bilim ve teknolojik birikimin hızlanmasıyla AR-GE harcamalarının ulusal gelir içindeki payı da artarak yenilikçi ürün üretimi yoğunlaşmıştır. (WIPO,2019,ss33-36) Çok uluslu şirketleşme sürecinin hızlanması ile AR-GE uzman eleman ve merkez sayısı çoğalmış ve yüksek teknoloji ürün ihracat değerleri tırmanışa geçmiştir. (Fan,2015,ss.143-160) Fikri mülkiyet hakları ediniminde dünya genelinin ağırlıklı payına sahip olan ülke küresel büyümenin itici bir kuvveti olarak 2019 yılında toplam patent başvurularının % 46,4'üne sahiptir. Çin'in de dâhil edildiği güney doğu Asya ülkeleri ise dünya patent haklarının % 66,8'ini elinde tutmaktadır. Çin hem güney doğu Asya ülkeleri içinde hem de de dünya genelinde 2019 yılı itibari ile patent başvuru sayısını uzun bir dönem elinde tutan Amerika'yı geçerek bu alanda lider ülke konumuna gelmiştir. (WIPO,2019,ss.5-15)

Çin'in ihracata dayalı büyüme politikalarında 2007-08 Krizi öncesi uygulanan devlet reformları ve politikaları ülkedeki üretim yönlü çıktı artışlarının gerekçelerini oluşturmuştur. Yüksek yatırımları finanse etmek için özel şirket ve hükümetin müşterek bir tasarruf politikası altında hareket etmesi, ulusal iç tüketim ve talep odaklı politikalar yerine yatırım ve ihracat politikalarına ağırlık verilmesi, kırsal-kent (iç-kıyı) bölgeler arasındaki gelir ve kamu eşitsizliklerini en az indirmek için devlet ve veya özel sektör küçük işletmecilik girişimlerinin hızlandırılması gibi önlemler ile ulusal sermaye ve üretim arasındaki bağ kuvvetlendirilmiş ve 1990'lardan itibaren ülkedeki sermaye derinleşmesi bir çok emsal ülkeye kıyasla artmıştır. (Kuijs,2009,ss.4-6) Ülkedeki sermaye derinleşmesi ve sermaye birikiminde liberal düzenin özüne aykırı bulunan finans alanı rejimleri önemli bir rol oynamıştır. Devletçi sermaye kontrollerine sahip bir bankacılık sistemi varlığının sermaye birikimi oluşmasına katkı yaptığı ileri sürülmektedir. Yurt dışı yatırımcılar için büyük bir teminat niteliğinde olan bu özellik ile teknolojik yenilikleri yaratabilecek alanlara yüklü finansman desteği sağlanması kolaylaşmıştır. (Wu,2004,ss.23-29) Rekabetçi ve dış ticaret ağırlıklı bir imalat sanayinin yaratılmasında bu tarz bir finansman yönetimi liberal yaklaşım düşünürleri tarafından tartışmalı da olsa önemli bir katkı sağlamıştır. Ulusal finans sisteminde kamu sermayesinin pay yüksekliğinden dolayı Çin hükümeti yerel büyük şirketlerin ileri teknolojiye yönelik yatırım hareketlerini ve miktarlarını kontrol edebilmektedir. Finans sistemindeki devlet hakimiyeti ile hükümet hem yurt içi kırsal-şehir bölgeleri arasındaki geri kalmışlık farkını azaltacak kamu iktisadi yatırım planlamasını hem de yurt dışı stratejik yatırımları yönlendirmeyi hedeflemiştir. Devlet tarafından yönetilen Chem China ve Sinochem isimli kimya firmalarının 2020 başında İsviçre kökenli uluslararası pazarda yüksek pay sahibi olan Syngenta Tarım Şirketini satın alması yurt dışı stratejik yatırımlara alması örnek gösterilmektedir. (Nogueira, Guimaraes ve Braga, 2019)

Ülkedeki yurt içi ve yurt dışı yatırım politikalarının etkinliğinin artmasında 2002 sonrası Dünya Ticaret Örgütüne katılım süreci ile başlayan devlet denetimli bankacılık sektör reformları önemli olmuştur. Yabancı bankalar ve finans şirketleri Çin finans sistemine hissedarlı ortak olarak girebilmiş ve önceden devlet sermayesi üzerine dayalı bankaların sermaye yapısı devletin oy çokluğuna sahip hissedarlı şirket türüne dönmüştür. Ortak yatırım şirketleri kanunlarında yabancı girişimciye daha fazla korunma hakkı verilmesi de bankacılık ve finans sisteminin sermaye yayılımını hızla yükseltmiştir. (Yao, Yueh, 2009,ss.765-762) Yabancı sermaye girişleri üzerindeki yasal reformlar sayesinde ulusal sermaye ve özel servet milli gelirin 21. yüzyılının başından itibaren milli gelirin %450'sine ulaşırken yaratılan milli servetin %70'i özel sektöre geri kalamı da 1990'lı yılların tersine günümüzde devlete aittir. Net sermaye girişlerini yüksek bir üretim süreci içine sokan ülkede yerel girişimcilerin özel sermaye edinimi hızlandıkça da deniz aşırı ulusal yatırımlar devlet gözetimi altında artmaya başlamış ve devlet tabanlı da olsa yerel

işletmelerin net yurt dışı varlıkları çoğalmaya başlamıştır. Fakat günümüze kadar yapılan reformlar, ulusal-özel sermaye artışları, yüksek üretim ve büyüme gücüne rağmen ülkedeki gelir eşitsizliği düşük ve orta gelir grubu aleyhine gerçekleşmektedir. (Piketty, Yang ve Zucman, 2019,ss.2469-2496)

4.Çin Yurt Dışı Yatırımlarının Nitelikleri – Geleceği ve Dünya Ekonomisindeki Pozisyonu

Doğrudan yabancı yatırımlar bir ekonomide yerleşik bir işletmenin başka bir ülkedeki yerleşik işletmeye kalıcı ilgisini yansıtan uzun vadeli bir yatırım türü olarak tanımlanır. (IMF,2005,s.86) Yerleşik ülkedeki işletmenin yönetim kontrolü yatırımda bulunan misafir ülke işletmesinin eline geçmesiyle de yerleşik firma ve bulunduğu ülke yatırımcı firmanın ve ülkesinin maddi ve maddi olmayan varlıklarından dolayı veya dolaysız olarak faydalanmış olacaktır. (Paprzycki , Fukuo,2008,ss.11-12) Doğrudan yabancı yatırımlar bu açıdan son kırk yıldır dünya ekonomik kalkınma ve küreselleşme arasındaki ilişkide tamamlayıcı bir konuma sahip olmakla beraber elinde tutan ülkeye de büyük avantajlar sağlamaktadır. Yabancı sermaye akımlarının gelişmekte olan ve yükselen piyasalar olarak nitelendirilen ülkelerdeki yararı ulusal sermaye stoklarına yüksek marjinal getiri sağlayacak yatırım kaynaklarının artırılmış olmasıdır. Detaylı ve uzun vadeye yayılmış planlı politikalar ile yurt dışı sermaye akımlarını doğru yönlendirebilen ülkeler yeni teknolojilerini yaratabilecek üretim merkezlerini ve küresel yatırım havuzuna katkıda bulunacak fon havuzlarını oluşturabilirler. (Murshid,2007,s.182) 1980 sonrası Çin'e yönelik doğrudan yabancı sermaye süreci kısa dönemde artarken uzun dönemde kuvvetli bir sanayi alt yapısı, nitelikli iş gücü ve eğitim seviyesi artışı ulusal sermaye birikiminde tamamlayıcı rol oynamıştır. (Mody,Wang,ss.148-155)

Günümüz Çin ekonomisi net dış yatırım yapabilen kuvvetli bir ülke olmakla beraber küresel ekonomiyi resesyon dönemlerinde bile harekete geçirebilecek üretim, tüketim ve ticaret faaliyetlerini devam ettirebilecek bir yapıdadır. Küresel ekonominin büyümesine yüzde 20-30 arasında katkı yaptığı belirlenmiştir. 2007-08 küresel krizden çıkışta Çin ekonomisinin büyüklüğü önemli rol oynamıştır. Tüketim malları üretimindeki gücü küresel ekonomiye dinamiklik kazandırmaktadır. Aynı zamanda nüfus büyüklüğü ile uluslararası emtia piyasası ürünlerinin % 30'unu tüketebilmektedir. Amerikalı ve Avrupalı üreticiler için vazgeçilemez bir ithalat pazarı da olmuştur. Bu koşullar altında Çin küresel GSYH'nin % 18'ini gerçekleştiren bir ülke olarak net dış yatırımcı kimliğiyle beraber uluslararası ticaret , sermaye ve siyaset ilişkilerinde daha belirgin bir rol oynamaya başlamış ve başta Amerika olmak üzere bir tehdit olarak da görülebilmektedir. (Huang, Chang ve Yang,2013,ss.11-12)

Gelişmekte olan ülkelere yönelik doğrudan yabancı yatırım girişleri ile belirli bir zaman dilimi sonrasında ülkelerin net dış yatırımcı olması arasındaki ilişki ilk kez 1970'li yılların sonunda John H. Dunning tarafından Yatırım-Gelişme yolu Yaklaşımı altında açıklanmıştır. Yaklaşım kalkınma ve büyüme süreci içindeki bir ülkenin yabancı yatırım alabilme ve net yatırımcı pozisyonu arasındaki ilişkiyi inceleyerek gelişim seviyesi doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile yükseldikçe son aşamada artık yurt dışı net yatırımcı pozisyonunun kuvvetleneceğini ileri sürmektedir. (Buckley, Castro,1998,ss.1-4) Ulaşılan son aşamada yurt içi yatırımlar ve yurt dışı yatırımlar çok uluslu şirketleşmenin yoğunlaşması ile birbirlerini etkileyerek artmaktadır. Dunning yaklaşımını ilerleyen yıllarda çalışmasını güncelleyerek yaklaşımını geçmişinde merkezi planlı yönetime sahip olan veya Doğu Asya ülkeleri üzerinden örneklemeler ile ispatlama yoluna gitmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin yurt içi doğrudan yabancı yatırımlarını artırdıkları dönemde net dış yatırımlarını çoğaltma çabası içinde olduklarını ortaya çıkarmıştır. Örnekleme yapılan ülkeler içinde sadece Çin doğrudan yabancı sermaye girişlerindeki dalgalanmalara rağmen yurtdışı doğrudan yatırım hareketlerine hız kesmeden devam eden istisnai tek ülke olmuştur. (Dunning,2002,ss.138-157)

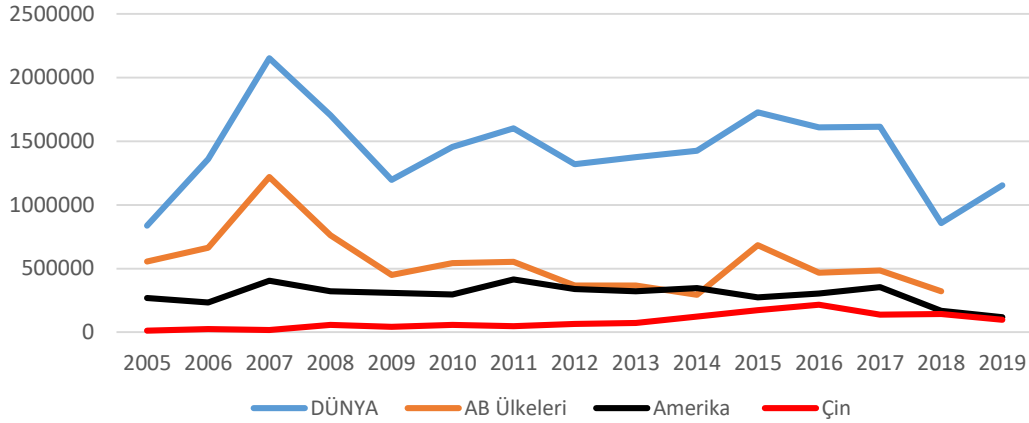
Bir ülkedeki yerel firmaların yurt dışı yatırımlara yönelmesinde genel olarak iki gerekçe bulunmaktadır. Birincisi dış piyasadaki yetersiz pazar güçlerini maliyet avantajını öne çıkartarak artırmak ikincisi ise operasyonel maliyet avantajlarından ötürü coğrafik üstünlük elde etmektir.

İki etmeden ötürü firmalar yurt dışı yatırımlar kanalı ile yerel piyasalarını içselleştirerek ürün ve bilgilerini yer değiştirebilirler. Böylece kendilerine eşit dağılımlı kar bölgeleri yaratabilmektedirler. Teorik sınıflandırmada ise yurt dışı direkt yatırımlar üç şekilde incelenmektedir.

- Dış pazar arayışındaki doğrudan yabancı yatırımlar
- Maliyet avantajı ve verimlilik artışı hedefli doğrudan yabancı yatırımlar
- Stratejik önemi olan varlık, marka, teknolojik birikim, pazar gücü gibi kaynak arayışındaki doğrudan yabancı yatırımlar (Buckley ve diğerleri,2010,s.83)

Çin ekonomisinin 2000’li yıllardan itibaren dış ticaret fazlası yaratma becerisi arttıkça doğrudan yabancı yatırımlarının GSYİH rakamları içindeki payı da hızla yükselmeye başlamıştır. On yıl içinde küresel net yatırımcı ülkeler arasında beşinci sıraya yükselmiştir. Çin’in doğrudan yabancı yatırım politikalarının odağında ileri teknoloji ve uluslararası yönetim becerisi kazanmak, marka ismi elde etmek, yerli üretimini devam ettirecek doğal kaynak tedarikine sahip olmak gibi hedefler bulunmaktadır. (Zhang, Daly,2011,s.390) Yerel firmaların denizaşırı yatırımlarda bulunması için Çin Hükümeti 2001 yılında 10. Beş Yıllık Plan içinde önemli teşvik kararları alarak deniz aşırı ülkelerde öncelikle inşaat ve mühendislik projeleri ile emek istihdamı ihracatını destekleyeceğini açıklamıştır. Denizaşırı doğrudan yatırımlarını ev sahibi ülkelerde bağımsız ekonomik iş birliği bölgesi yaratarak geliştirmişlerdir. (Cheng,Ma,2010,ss.550-552) İkili ekonomik iş birliği bölgeleri artışı ile yükselen kişi başı GSYİH değerleri hem özel sermaye stoku hem de deniz aşırı yurt dışı yatırımların çoğalmasına katkıda bulunmuştur.(Liu,Buck ve Shu,2005,ss.97-110) 2000’li yılların başlarında yurt dışı yatırım yapılan bölgeler Asya, Latin Amerika ağırlıklı iken Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinin payı oldukça düşük kalmıştır. Özellikle Güney ve Doğu Asya ülkelerindeki vergi avantajları Çinli yatırımcı firmaların sermaye birikimine katkı sağlamıştır. (Morck, Yeung ve Zhao ,2008,ss.338-340) Çin hariç büyük net yatırımcı ülkelerden örnek olarak Japon firmaları üretim maliyetlerini düşürmek için deniz aşırı doğrudan yatırımlara yönelirken Amerikan firmaları ise ticaret , vergi ve dış pazar avantajları için deniz aşırı yatırımlara başvurmaktadır. Çinli firmalar ise (devlet ve özel sektör) ileri teknoloji ve marka avantajları elde etmek için deniz aşırı yatırımlara yönelmektedirler. Diğer net yatırımcı ülkelere göre Çin şirketleri yurt dışı yatırımlarını yurt içi fabrikalarını kapatmadan yapmaktadırlar. Bu da diğer net yatırımcı ülkelere göre en ayırt edici özelliktir. Çin firmaları özellikle 2007-08 Mortgage Krizi sonrası sermayesi kuvvetli uluslararası yabancı şirketlerin varlık değerleri zayıfladıkça bu şirketlere yönelik deniz aşırı doğrudan yatırımlarını artırarak stratejik önem taşıyan kaynakları düşük maliyetlerle elde ederek rakiplerinin önüne geçmişlerdir. (Huan,ss.213-230)

Çin’in Mortgage Krizi sonrasındaki doğru zamanlaması dışında deniz aşırı doğrudan yatırımlarını artırabilmesinde başka faktörler de yer almaktadır. Ulusal sanayi içinde imalat ,toptan ve perakende sanayi üzerinde devlet işletmecilik yapısı azalırken stratejik önemi olan elektrik üretimi, madencilik ve petrol-doğal gaz gibi alanlarda devlet işletmecilik yapısı artmıştır. Bu yapısal değişimin ülkenin önemli bir net yatırımcı pozisyonuna avantaj ve dezavantajlar sağladığı ileri sürülmektedir. Çinli özel firmalar arasındaki rekabetçi piyasa ihracat anlaşmalarının çoğalmasına ve yüklü bir ticaret fazlası oluşumuna neden olmuştur. Bu sayede Çin Merkez Bankası’nın Amerikan doları cinsi döviz rezervlerinin yükselmeye başlamıştır. Ülkenin doğrudan dış yatırımları artışı yurt içi yatırımları da olumlu etkileyerek finans piyasası kazançlarını artırmıştır. Bu artış Çin firmalarının deniz aşırı doğrudan yatırım yapabilecekleri döviz havuzunu büyütülmüştür. Normal koşullar altında bir ülkedeki yurt dışı yatırımlarına yönelik sermaye çıkışları yerel fon kaynaklarının azaltmasına neden olmaktadır. Ama Çin’in yurt içi tasarruf rasyosunun gelişmiş ülkelerinkine göre daha yüksek olması yerel fon havuzunun daralmasına engel olmaktadır ve böylece Çin firmalarının deniz aşırı doğrudan yatırımları diğer ülkelerinki gibi zayıflamamaktadır. (You,Solomon,2015,ss250-256) Grafik 4 bize Dünya geneli direkt yatırımlar, Avrupa Birliği , Amerika ve Çin’e ait yurt dışı doğrudan yatırımlarının 2005 yılından itibaren seyrini göstermektedir.

Grafik 4: 2005- 2019 Dünya-AB-Amerika-Çin Doğrudan Yabancı Yatırımlar KAYNAK: www.data.oecd.org/fdi.flows adresi üzerinden ülke bazlı verilerle düzenlenmiştir.

Grafik 4'deki veriler incelendiğinde Avrupa Birliği ülkeleri – Amerika ve Çin doğrudan yabancı yatırımlar değerleri içinde Çin'in 2014 yılından itibaren Avrupa Birliği değerlerine yaklaştığı, Amerika değerlerine ise başa baş seyrettiğini görmekteyiz. Çin'in hızlı büyüme süreci ,GSyİH rakamları ve küresel ticaret içindeki yükselen pay artışları ülkenin yurt dışı yabancı yatırım yapabilme potansiyelini rakiplerine göre artırmaktadır. Çin'in büyük bir küresel yatırımcı olarak potansiyelini artırması OECD ülkelerinin küresel yatırımcı pozisyonlarını etkileme derecesi ampirik çalışmalarda sorgulanmaktadır. 2014 yılı Yao ve Wang'a ait ampirik çalışma Çin doğrudan yurt dışı yatırımlardaki % 10'luk bir artışın OECD ülkeleri yurt dışı doğrudan yatırımlarını % 3,4 oranında zayıflattığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın çalışmada OECD ülkeleri yatırımlarının Latin Amerika ve Afrika gibi düşük gelirli ülkelerde etkilenmediği belirlenmiştir. (Yao,Wang,2014,ss.66-67)

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler içinde Çin firmalarının doğrudan yatırımlarının misafir ülke içindeki nitelikleri ve alanları farklılaşmaktadır. 2015 yılı verileri altında gelişmiş sanayi ülkelerinde hizmetler ve ileri düzey teknoloji imalat sektörü yatırımları yoğunlaşmış , Avrupa Birliği ve Amerika'da finans sektörü ve ileri düzey teknoloji imalat sektörü yatırımların büyük çoğunluğu Çin kökenli veya ortaklı firmalar tarafından üstlenilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise Çin düşük kaliteli imalat sanayi yatırımları ve kaynak tedariki üzerine yoğunlaşmıştır. Bu şekilde ülkenin emek yoğun üretim birimlerini geliştirmekte olan ülkeye kaydırıldıkça sermaye ve bilgi yoğun sanayi verimliliği için daha fazla kaynak ayırabileceği ileri sürülmektedir. Aşağıdaki tablo Çin kökenli firmaların yurt dışı yatırımlarındaki sektör bazlı dağılımlarını göstermektedir.

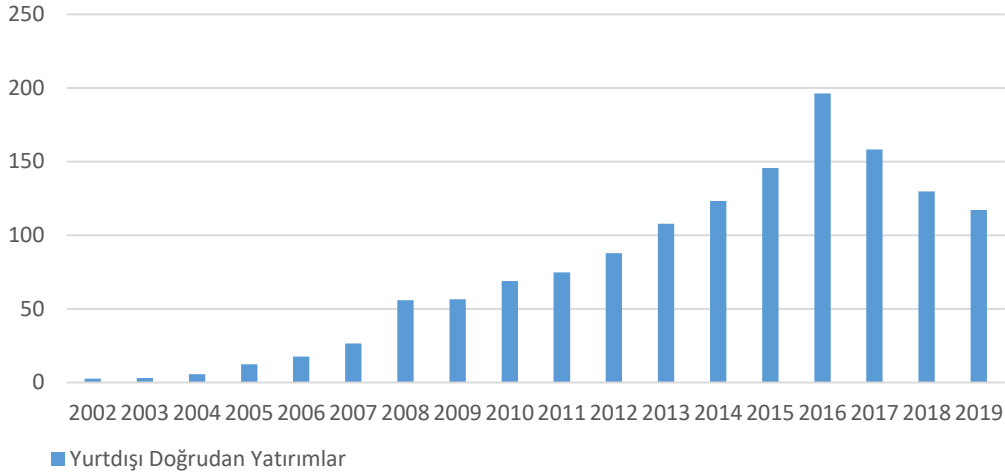
Tablo : 1 Çin Firmalarının Yurt dışı Doğrudan Yatırımlarının Sektörel Amaç Dağılımları 2015

	Ticaret ve Hizmetler	Üretim ve İşleme	Teknoloji araştırması ve geliştirilmesi	Kaynak Tedariki
Gelişmiş Ülkeler	4705	258	5034	664
Gelişmekte olan Ülkeler	2039	2489	1919	1300

Tablo 1 Çin'in gelişmiş sanayi ũlkelerinde teknoloji edinimi ve Ar-Ge gelişimi odaklı yatırım girişlerine odaklanırken gelişmekte olan ũlkelerde ise ũretim ve kaynak tedariki amacına yŕnelendiđini gŕstermektedir. Bu doğrultudaki doğrudan yatırımlar politikası ile Çin'in gelişmiş ũlkelerdeki bŕlgesel sanayilere de katkıda bulunduğu savunulmuştur. (Chen,Pan ve Xiao,2020,ss.3-24) Doğrudan yatırımların mũlkiyet yapısı açısından ise ũlkedeki devlet kapitalizmin etkileri hissedilmektedir. Petrol, maden sanayi, enformasyon teknolojisi içeren telekomũnikasyon hizmetleri, elektrik ũretim-dağıtımı ũzerine yurt dışı yatırımlar devlet işletmeleri ũzerinden gerçekleştirilmekte iken imalat sanayi, tarım ve diğer hizmet alanları ŕzel sektŕr tarafından gerçekleştirilmektedir. Devlet işletmeleri yurt dışı yatırım faaliyetleri için ũlkedeki yabancı para rezervlerinden kolayca faydalanmakta iken ŕzel işletmeler bu fonları aynı miktarda kullanamamaktalar. Devlet işletmelerinin yurt dışı yatırımları ağrılıklı kaynak tedariki amacına yŕnelik iken ŕzel işletmeler daha çok pazar yayılımına yŕnelik girişimleri tercih etmektedir. Hũkũmetin deniz aşırı yatırımları teşvik etmesi yerel piyasadaki doğrudan yatırımları da etkilediğinden ulusal akademisyenler tarafından eleştirilmektedir. Zira kaynak aktarımının yurt dışı doğrudan yatırımlara yoğunlaşması i tũketim odaklı bũyũme yolundan vazgeçilmesi ve toplumun sosyal refahını artıracak sağlık ve emeklilik sistemi için gereken tasarrufların azalması olarak değerlendirilmektedir. (You,Solomon,s.259) Yurt dışı doğrudan yatırımların en az % 70'inin devlet işletmeciliği ũzerinden yapılması finansal açıdan hesap verilebilirlik ve fonlama maliyetleri açısından sorgulanmaktadır. Yurt dışı yatırımlarda bulunan devlet işletmelerinin yumuşak bũte yapısına sahip olması ŕzel sektŕr ile arasında rekabetsiz bir ortam yaratmıştır. Çin'in doğrudan bũyũk ŕlekli yatırımlarının aşağıdaki yıl bazındaki kronolojik sıralanmasında ise yatırım yapılan ya da devir alınan şirketlerin çalışma alanlarının stratejik konumlu olması dikkat çekicidir.

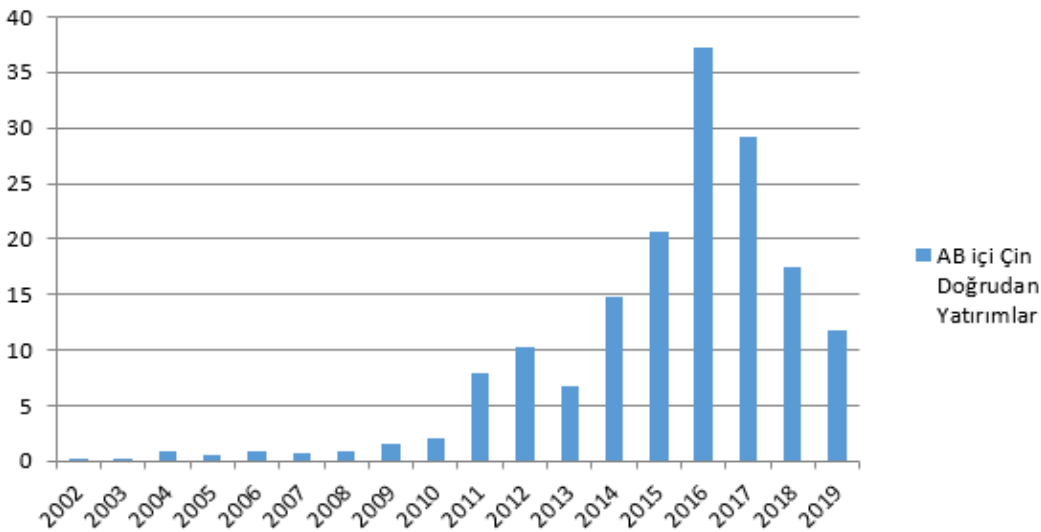
- 2004 :Fransız Thomson Electronic's'in Çin TCL Communication Technology Holdings Limited isimli firmaya devri , bu firma halen Alcatel ve Blackberry markaları ũretimi ve servis ağını sağlamaktadır.
- 2005 :IBM Lenova'nın Devri
- 2005 : İngiliz MG Rover Group Otomotiv Sanayi'nin Nonjing Automotive firmasına devri
- 2007: İsveç kŕkenli Millicom İletişim şirket ortaklığı
- 2007: Filipin Enerji şebeke sisteminin 25 yıllığına Çin Enerji Kurumuna devri
- 2009 : Petro China şirketi'nin İsviçre Petrol şirketi Addax'ı tũm hisseleri ile satın alması
- 2010: Geely Otomotiv şirketinin İsveç Volvo Firmasını devir alması
- 2012: Çin'in en bũyũk ũũncũ ulusal petrol şirketi olan ChinaNationalOffshoreOil Corporation (Cnooc), 2012 yılında Kanada'nın dokuzuncu en bũyũk petrol şirketi Nexen'i 15,1 milyar dolara satın alması

2012 yılı UNCTAD Dũnya Yatırım Raporuna gŕre Çin şirketlerinin çoğunun devlet mũlkiyetinde olması ve uluslararası yatırım piyasasındaki tecrũbesizliklerine rağmen 8 yıl içinde kũresel sistemde beşinci bũyũk dış yatırımcı ũlke konumuna gelmesi endişeli gŕzler ile izlenmiştir. Uluslararası yatırım piyasaları tarafından kendi içinde tam liberalleşmeden mali sınırlamalardan uzak, Çin Komũnist Partisi tarafından tayin edilmiş yŕnetici kadroları ile devlet kapitalizmi altında şekillenmiş işletmecilik yapısı ile Çin'in doğrudan yatırımları sũrdũrme becerisinin zayıflayacağı ileri sũrũlmektedir. (Fin,ss.210-211 ,238) Grafik 5 Çin'in 2002-2019 yılları arasındaki yurtdışı doğrudan yatırımlarını sergilemektedir.

Grafik 5: Çin Yurt Dışı Doğrudan Yatırımlar Kaynak: China Go Abroad Report 9. Issue ,2019 , www.assets.ey.com/topics/china-opportunities

Grafik 5 içindeki veriler ışığında 2019 Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı tutanaklarına göre Çin, yurt dışı doğrudan yatırım hareketlerinde Japonya'dan sonra ikinci , yurt dışı yatırım sermaye hisse değerleri açısından da ABD ve Hollanda'dan sonra üçüncü sırada yer almış ve dünya geneli toplam stokunun yüzde 6,3'ünü oluşturmuştur. Ernst&Young (EY) uluslararası denetim firmasının 2019 yılında çıkan '*China Go Abroad*' isimli raporuna göre ülkenin toplam doğrudan dış yatırımlar içinde yer alan sıfırdan yatırım anlaşma değerleri toplam yatırım değerlerinin yüzde elli-seksen arasında bir payı içermektedir. Bu durum Çinli firmaların ağırlıklı Kuşak ve Yol Projesindeki yeni yatırım bölgelerine yöneldiğini göstermektedir. (EY,2019,ss.3-6) Çin'in başlangıçta doğal kaynak açısından zengin zayıf kurumsal yapıya sahip ülkelere yatırım yapması onun uluslararası piyasalarda aç gözlü ejder imajı ile anılmasına yol açmıştır. Kötü yönetilen kaynak zengini Afrika ülkelerine yönelik yatırım hamleleri artıkça da bu imajı perçinleşmiştir. (Kolstad,Wiig,2012,s.23) Zira 2017 sonrası Avrupa Birliği doğrudan yatırım değerlerinde azalış Kuşak ve Yol Projesi içindeki ülkelere ağırlık verileceğinin bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Grafik 6 2004-2019 Çin'in Avrupa Birliği ülkelerindeki doğrudan yatırım değerlerini göstermektedir. (Kratz ve diğerleri,2020,s.9)

Grafik 6 : AB İçi Çin Doğrudan Yatırımlar (Milyar Euro) Kaynak: Agatha Kratz, Mikko Huotari ve diğerleri , ' Chinese FDI in Europa : 2019 Update' , Mercator Institute for China Studies and Rhodium Group (MERICS&RHg) , www.merics.org , 2020 , s: 9

2007'den beri ağırlıklı Çin devlet işletmelerinin sübvansiyonlar ve teşvikler ile AB içindeki şirket satın almaları veya birleşmeleri küresel yatırımcılar tarafından haksız rekabet olarak görülmektedir. Buna karşın son yıllarda ülkenin iç tüketim politikalarına da ağırlık vermesi sonucu cari hesap fazlası yaratma gücünün zayıflayacağı ve bu durumun AB içindeki Çin doğrudan yatırımları payının azalma seyrinin devam edeceği öngörülmektedir. Fakat Kuşak ve Yol Projesi ile Çin'in doğrudan yatırımlar yolu Orta Asya ve Afrika'daki küçük üye devletler üzerindeki nüfuzunu artırma isteği de AB içinde endişe yaratmaktadır. (Domiguez,Poties,2020) AB içindeki endişenin diğer boyutu ise Çinli şirketlerin (devlet ve özel) Kuşak ve Yol Projesinde doğu-batının bağlanmasına hizmet edecek deniz ticaret ağı için Belçika, Fransa, Yunanistan, İtalya, Hollanda ve İspanya'da 8 adet liman işletmeciliği hisselerinden satın almasıdır. (Pandya, Tagliapietra, 2018)

5.Alternatif Doğrudan Yatırım Rotaları Oluşumu: Kuşak ve Yol Projesi- Hedefler-Engeller

2012 yılında Çin devletinin zayıflayan ihracat yapısı ve Amerika'nın 2010 yılından başlayan Çin hariç 12 Pasifik ülkesi ile başlattığı Trans-Pasifik Ortaklığı Ticaret Paktı görüşmeleri sonucu (Trump yönetimi 2017 yılında Amerika'yı Paktan çekmiştir) Çin hükümet Başkanı Xi Jinping ülkesine yeni ticaret ve yatırım rotaları aramaya başlamıştır. Yıl içinde Jinping Kazakistan ve Endonezya ziyaretlerinde bulunarak Kuşak ve Yol Projesinin ana hatlarını belirlemiştir. Kuşak ve Yol Projesi kara yolları üzerine dayalı İpek Yolu Ekonomik kuşağı ve Deniz İpek Yolu hatları üzerine coğrafi sınırları halen tam olarak tanımlanmamış bölgeler-ülkeler-kıtalar arası altyapı, ticaret ve finans ağlarını birleştirecek iki rotalı projeler demetinden oluşmaktadır. (Ye,2020,s.4) Kuşak ve Yol Projesi içinde yer alan iki rota Batı Çin'den başlayarak Orta Asya Ve Avrupa Birliği sınırları içinde sonlanacak, Deniz İpek Yolu rotası ise Endonezya Limanlarından başlayarak Güney doğu Asya, Basra Körfezi, Afrika kıtasının en uç doğu noktası Afrika Boynuzu ve Avrupa Birliği limanlarında son bulacaktır.(Arduino,Gong,2018,s.3) Halen 70 civarı ülkeyi içine alan bu proje ile Çin sınır ötesi ülkeler ile daha dengeli bir büyüme hedeflemekte ve Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ile ticaret- alt yapı ve finans alanında yeni bir bölgeselleşmeyi arzulamaktadır. Kuşak ve Yol projesine AB içindeki eski Doğu Bloku ülkeleri daha olumlu yaklaşırken diğer AB sanayi ülkeleri ise şüpheli bakmaktadırlar. Çin bu proje ile AB içinde hâkim güç ülkeler olmadan kendi ülkesindeki eyalet hükümetleri altındaki devlet işletmelerinin AB içindeki bölgeler ile bireysel bir ağ kurmalarını teşvik etmektedir. Bu şekilde merkezi Çin Hükümeti mevcut proje ile yerel kalkınma stratejisini birleştirmeye çalışmaktadır. (Ploberger,2020,ss.62-95) Merkezi hükümetin devlet kapitalizmin mimarı olarak otokrasi gücünü elinde tutabilmesi için sürdürülebilir yüksek büyümeye ihtiyaç duyulmakta ve iktidar sahipleri ülkede meşruiyetlerini devam ettirebilmek, sosyal-politik sorunların üstesinden gelebilmek için yüksek büyüme rakamlarını gerekli görmekteler. Çin hükümeti bu proje ile gelişmişlik farkı yaşanan eyaletlerindeki özel işletmeler için Kuşak ve Yol rotası üzerindeki gelişmekte olan ülkelerde güvenli yurt dışı yatırım bölgeleri yaratmak istemektedir. Bu yöntemle hem ülke içindeki gelir ve kalkınma farklılıklarını azaltmak hem de yerel yönetimler altındaki devlet işletmelerini de deniz aşırı yatırım girişimlerinin bir parçası olmaları için teşvik etmektedir. Çin doğrudan yatırımları proje içinde yerel sektörlerin kurumsal ihtiyaçlarına göre belirlenecektir. Rota üzerinde yer alan gelişmekte olan ülkelerin sayısı göz önüne alındığında bu proje Çin hariç birçok sanayi ülkesi tarafından Çin'in Marshall planı olarak nitelendirilmektedir. (Ye,ss.85-130) Hükümet proje kapsamında yerel işletmelerin uluslar arası itibarını artırmak için sosyal ve kurumsal sorumluluk taşıyacak dış yatırımlara yöneleceğini duyurmuştur ve yurt dışındaki gerçekleşecek bütün yatırımları yeni bakış altında denetlemeye başlamıştır.(Maurin, Yeaphantong,2019,ss.281,301-302)

Çin'in Kuşak Ve Yol Projesinden beklentisi olan iki gerekçe ise dikkat çekicidir. İlki projenin Ortadoğu ayağının bulunmasıdır. Ülkenin yüksek büyüme oranlarını sürdürebilmesi için garantili kesintisiz petrol arzı sorununa kesin çözümler üretmesi gereklidir. Bu yüzden petrol ithalatının yaklaşık % 50-60 aralığında gerçekleştirdiği Ortadoğu ülkeleri ticareti önem kazanmaktadır. Bu

şekilde Çin ‘ Çin malı ürünler- Ortadoğu Petrolü – Petrodollar sahası ’ üçlemesine odaklandığını ileri sürmektedir. Proje ile Ortadoğu – Kafkaslar üzerinden kendisine düşük maliyetli enerji rotası çizmek niyetindedir. (Lei,2018,ss.95-149) Diğer gerekçe ise nüfus büyüklüğünün beslenme sorunu ile ilgilidir. Tarım- kırsal kesimden sanayi ve hizmetler sektörüne istihdam kayışı arttıkça ülke içinde nüfusun büyüme ile doğru orantılı daha fazla tarım ürününe ihtiyacı artmaktadır. Bu ihtiyacı ise Kuşak ve Yol projesi içinde yer alacak tarım ülkeleri üzerinden ithalat yolu ile karşılamak istemektedir. (Maçães,2019,s.102)

Çin hükümeti proje üzerinde yer alacak birçok gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkenin ulaşım , enerji hatları , iletişim ,tarım , eğitim ve sağlık alanlarındaki alt yapı eksikliklerini tamamlayacak dış yatırımları artırmak hedefindedir. Bu şekilde yatırım yapılan ülkelerin üretim kapasitelerini modern teknoloji birikimi ile artıracığını ileri sürmektedir. Kuşak ve Yol’u kazan-kazan stratejisine bağlı kalarak yerel-bölgesel- ülkeler arası genişletilmiş projeler demeti olarak sunmaktadır. (Shang,2019,ss.2-19) Hükümet başkanı ülkesini 20.YY içinde resmiyet kazanmış küresel ticaret-finans-yatırım piyasası ana aktörleri dışında kalan ülkeler ile alt yapı-ulaşım – enerji koridorları üzerinden fiziksel-sosyal ve finansal düzeyde bağlamak istemektedir. Fakat Kuşak ve Yol projesi içine katılımcı sayısı arttıkça yapılan yatırımlar hükümetin borcunu da yükseltmektedir. İç siyasette vurgulanan bu eleştiri Kuşak ve Yol Projesinin sürdürülebilirliği konusunda endişe yaratmaktadır. (Berlie,2020,s.24) Kuşak ve Yol projesi ile küresel yatırım rotaları dışında kendine alternatif bağlantı rotaları arayan Çin’in yerel bankacılık ve finans piyasasındaki eleştiri gören noksanlıkları küresel büyük bir yatırımcı olabilme sürecinde engeller oluşturabilecektir. Kendi coğrafi konumundan öte denizaşırı aşırı dış yatırımlar kanalı ile özel ekonomik bölgeler kurmayı amaçlayan Kuşak ve Yol projesi Çin Hükümetinin arkasında durduğu bir devlet bankacılığı üzerinden finanse edilecektir. Beş yıl içinde 8 Trilyon \$’e kadar çıkabilecek yatırım miktarından söz edilmektedir. Günümüze kadar ilan edilen yaklaşık 900 Milyar \$’lık yatırımın, yarısı ulusal bütçeden geri kalan miktarın % 20’si ulusal bankalardan , % 25’i özel sektörden ve kalan % 5 ise Çin’in de dahil olduğu çok uluslu bankalar tarafından karşılanması kararlaştırılmıştır. Öncelikle projede fon kaldırma oranları yüksek devlet işletmelerinin enerji ve altyapı yatırımlarına odaklanmaları istenmiştir. Daha sonra proje içinde yer alan ülkeler ile imalat sanayi, turizm, telekomünikasyon gibi farklı sektörler üzerinden de yatırımlar devam ettirilecektir. Dikkati çeken yatırım ise proje ile Çin-Tahran arası kurulmak istenen petrol boru hattıdır. (Łasak, van der Linden, 2019,ss.29-88) Geniş yelpazeli yurt dışı yatırımları içeren proje için Çin parası Yuan’ın ve ulusal bankacılık-finans tabanının kullanılmak istenmesi bazı eleştirileri beraberinde getirmiştir. Ulusal para Yuan’ın bugünkü konumuna göre uluslararası nitelik kazanması gerekli görülmektedir. Çin Yuan üzerinden bir finans-borç alanı yaratmak istemekle beraber ulusal parasını Kuşak ve Yol projesi içinde yer alacak ülkeler arasında kuvvetli bir rezerv paraya dönüştürmek hedefindedir. (Li,Cheong,2019,s.182) Fakat bu hedef için ulusal finans piyasasının şeffaflığını sağlamak zorundadır. Zira finans piyasasını düzensiz gölge bankacılık yapısı altında şekillendirmiştir. Küresel yatırımlar içinde gölge bankacılık üzerinden gerçekleştirdiği finansman payı 2013 yılından itibaren hızla yükselmiştir. Üçüncü dünya ülkeleri ve yükselen pazar ülkelerine yapmış olduğu gölge borçların payı hızla artmıştır. Çin hükümeti kimi ülkelere petrol gibi kıymetli madenler karşılığında trampa yaparak borç vermesi sonucu ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Kuşak ve Yol projesine yönelik yatırımların finansmanında gölge bankacılık araçlarının kuvvet kazanması küresel finans ağı içindeki diğer aktörleri endişelenmektedir. Çin’in kaldırma oranları yüksek devlet kontrolü altında şeffaf olmayan finans ve bankacılık sistemi ile proje içinde yer alacak en az iki düzine sermaye gücü zayıf ülke ile hareket etmesi küresel finans sistemini yüksek borçlarla daha riskli ve kırılğan hale getirebilecektir. Böyle bir girişim Çin merkezli yeni bir küresel finans krizinin nedeni olarak öngörülebilir. (Horn,Reinhard ve Trebesch,2019,ss.5-60)

Sonuç

Çin ekonomisi 20.YY sonlarına doğru gelişmiş sanayi ülkelerine rakip olacak nitelikte yüksek büyüme – dış ticaret fazlası ve sermaye stoku ile küresel ekonomide dikkat çekmeye başlamıştır.

Sahip olduğu bu avantajlar ile küresel sermaye ve ticaret sistemini yönlendirebilecek kadar bir kuvvete ulaşmıştır. Bu kuvvete onu ulaştıran nedenler ise sadece 1979 liberal reform sonrası oluşmamıştır. Mao dönemi Kültürel Devrim sanayi ve eğitim alt yapısına önemli katkılar sağlamış ve Çin 1980 sonrasındaki liberal dış ticaret düzenini kendine has devlet kapitalizmi ile başarıyla birleştirmiştir.

1980’li yıllarla kadar küresel ticaret sistemi içinde sınırlı seçilmiş sektör ürünleri ile ilişkisi olan ülke, Hong Kong –Tayvan gibi yüksek özerklik tanınmış bölge limanları ile ticari bağlantısını dış dünya ile kurabilmiştir. Bu bağlantılar 1980 sonrası dışa açılma sürecinde küresel ticaret ağının içeresine kolayca girmesine olanak sağlarken ülkeye hızlı yabancı yatırım girişlerinin önünü açmıştır. Özerk bölgelerinin referansı üzerinden yarattığı ihracat becerisi arttıkça dış yatırımlar açısından güvenilir bir yatırım bölgesi olarak gelişmekte olan ülkeler içinde en yüksek doğrudan ve dolaylı dış yatırımları çekmeye başlamıştır. Ek olarak yabancı yatırımcıların lehine hukuk reformlarını hayata geçirmesi ülke içi yurt dışı yatırımların hızlanmasına neden olmuştur. Kısa sürede dış yatırımların sağladığı avantaj ile küresel tedarik zincirinin bir parçası olan ülke, imalat sanayi ürün yelpazesini büyütürken yerel piyasasında kademeli serbestleşmenin önünü açmıştır.

Çin, stratejik önemi olan sektörlerde devlet işletme yapısını korurken dış ticarete yönelik özel işletmeciliğin imalat sanayi ve hizmetlerde önünü açarak yerel firmalarını ucuz emek gücü avantajı ile rekabete sokmuştur. Mao döneminden devam eden düşük emek ücret politikalarının yardımıyla küresel maliyet avantajını uzun bir dönem kullanmış ve genişleyen ürün çeşitliliği ile dış ticaret fazlası veren bir ülke konumuna ulaşmıştır. Amerika ve Avrupa Birliği ülkeleri Çin’in kendileri için sağladığı ucuz emek ücreti avantajını kendi lehlerine kullanmakta gecikmeyip Çin ile ticaret ve finans bağlarını kuvvetlendirmişlerdir.

2000’li yıllardan itibaren sermaye ithalatı ile ihracatı arasındaki dengeyi kurmaya başladıkça artarak büyüyen dış ticaret fazlası, ülkenin ulusal sermaye stokunu yükseltmiştir. Bu aşamadan itibaren sahip olduğu sermaye stoku fazlası sayesinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yönelik doğrudan yabancı yatırımlarını genişletmeye başlamıştır. Yurt dışı doğrudan yatırımların yayılmasında Çin Hükümetinin teşvik ve sübvansiyonlarının etkisi büyüktür. 2014 yılından itibaren Çin doğrudan yabancı yatırımları -Dünya, AB ve Amerika verileri azalan dalgalanmalı bir seyir gösterirken- artmaya devam etmiş, hatta Amerikan doğrudan yatırım değerleri ile son iki yıl başa baş seyretmeye başlamıştır. Doğrudan yatırım politikasında Çin Hükümeti gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için iki farklı hedef belirlemiştir. AB ve Amerika gibi gelişmiş sanayi ülkelerinden marka ve yeni teknoloji edinimine hizmet edecek doğrudan yatırımları tercih ederken, gelişmekte olan ülkelere ise hammadde temini ve pazar kazanımı üzerine odaklanmıştır. Avrupa içinde Çin’in ağırlıklı devlet işletmecilik yapısına dayalı enerji, otomotiv, iletişim, elektronik ve deniz liman işletmeciliği gibi stratejik alanlarda doğrudan yatırımlarla şirket veya hisse satın almaları, küresel sermaye ve yatırım piyasası aktörlerinin dikkatini çekmiştir. 2020 yılında Norveç Tohum Bankasının üç ortağından biri olan küresel agro kimya* firması Syngenta’nın devlet firması ChemChina tarafından satın alınması Çin Hükümetinin doğrudan dış yatırımlar politikasının boyutlarını göstermektedir. *(Agro kimya: Tarım ürünlerini hammadde olarak kullanıp değişik işlemlerden geçirerek nitelik ve niceliklerini iyileştiren kimya sanayi dalıdır.)

2010 yılından itibaren Çin dış ticaret büyüklüklerinin azalması, AB içinde doğrudan yatırım yapabileceği alanlarda görülmeyen engellerin yoğunlaşmasına ilaveten Amerika’nın, Çin’i Pasifik bölgesinde devre dışı bırakacak bir Pakt yaratma girişimi, alternatif ticaret-yatırım rotalarının özelleştirilmiş ikili anlaşmalar çerçevesinde yeniden çizilmesini gerekli kılmıştır. Çin’in yeni alternatif rotası, Kuşak ve Yol Projesi olarak tanımlanmıştır. Bu proje ile 20.YY içinde tescillenmiş küresel ticaret-yatırım-finans rotalarına kendi çizdiği alternatif deniz-kara yolları üzerindeki ülkelerle yeni bir ağ yaratmak istemektedir. Yaratacağı yeni ticaret-finans-alt yapı ağı ile uzun vadede yüksek büyüme oranlarına ulaşmasını sağlayacak enerji ve maden kaynaklarına güvenli erişimi garanti altına alacaktır. Proje içinde yer alan ilksel ürün sahibi ülkelerden nüfusu besleyecek tarım ürünlerini de karşılayacaktır. Çin’in Kuşak ve Yol Projesi ile

giriştiği bu hamle küresel sermaye ve yatırım piyasasının kökleşmiş aktörleri tarafından oldukça eleştiriye maruz kalmıştır. Eleştiriler yurt içi yerel akademisyenler ve yurt dışı küresel sermaye ve finans yorumcuları tarafından dile getirilmektedir. Yurt içi akademisyenler, proje finansmanının büyük bir kısmının devlet kaynakları üzerinden gerçekleştirilmesinin mali sistemi bozacağını ve ülkeye ağır bir iç borç yükü getireceğini ileri sürmektedirler. Bu tür borç yükünün yüksek büyüme oranlarını zayıflatacağı tahmininde bulunmaktadır. Yurt dışı kökenli eleştirilerin odak noktası ise Çin kökenli sermaye ve yatırım çıkışlarının ağırlıklı olarak *gölge bankacılık* araçları üzerinden, uluslararası denetim-gözetim mekanizmalarından geçmeden gerçekleştirilmesidir. Sermaye girişlerinin yapıldığı ülkelerin üretim potansiyeli zayıf ve düşük geliri ülkeler olması, Çin'in bölgesel bir finansal krize yol açması endişesini artırmaktadır. Diğer bir endişe ise doğrudan yatırımları yapan işletmelerin içinde devlet işletmelerinin de olmasıdır. Liberalleşmiş sermaye ve yatırım piyasasında Çin'in devlet işletmeleri ile de sisteme katılması haksız rekabet olarak değerlendirilmektedir.

Bu eleştirilerin ışığında küresel sermaye-yatırım piyasası aktörleri ile Çin arasında gelecek dönemlerde piyasa paylaşım sorununun ağırlaşacağını ve yaşanacakların basit ticaret savaşlarının ötesinde olacağını öngörebiliriz. Avrupa ve Amerika ekonomilerini yönetenler Çin'in küresel ekonomi dinamiklerini harekete geçirebilen bir güç olduğunu bilmekle beraber inşa ettikleri küresel sermaye-yatırım piyasalarına kendi şahsi kuralları ile hareket etmeyi tercih eden yeni katılımcı ülke Çin'i dahil etmek konusunda uzlaşa sağlayamamışlardır. Son olarak, Çin'in küresel sermaye- yatırım piyasalarındaki gelecekteki konumunun bugüne kadar '*Taşları hissederek nehri geçme*' felsefesi altında sabırlı bir bekleylele belirginleşeceğini söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Arduino A. ve Xue G., (2018) , ' Securing the Belt and Road Initiative' , Palgrave and Macmillan Publishing , , s:3
- Berlie J. A. (2020), 'China's Globalization and the Belt and Road Initiative' , Palgrave Macmillan , ,s: 24
- Buckley P. , Clegg J, Cross. A ve diğerleri,(2010), ' The Determinants of Chinese Foreign Direct Investments' in Foreign Direct Investment , China and the World Economy Edit by Peter J. Buckley, Palgrave& Macmillan Publishing, s: 83
- Buckley P. J. ve Castro F.,(1998) , ' The Investment Development Path : The Case of Portugal' , Transnational Corporations Vol: 7 No:1 , www.fep.pt/docentes/artigos ,s: 1-4
- Che L. ,(2019), ' China's State – Directed Economy and the International Order' , Springer Verlag,s: 155
- Chen H., Pan J., Wen X. ,(2020), 'Chinese Outward Foreign Direct Investment and Industrial Upgrading from the Perspective of Differences among Countries' , China & World Economy / 1–28, Vol. 28, No. 3,www.sciencedirect.com/journal/china , s: 3-24
- Cheng L. K. ve Ma Z. , (2012), 'China's Outward Foreign Direct Investment' , NBER WorkingPapers, www.nber.org/chapters/c10475 , s: 550-552
- Deng G. ,(1999), 'The Premodern Chinese Economy- Structural Equilibrium and CapitalistSterility' , Routhledge Publishing , s: 361
- Du Pont M.,(2000), ' Foreign Direct Investment in Transitional Economies : A Case Study of China and Poland' Macmillan Press , s: 72-75
- Dunning J. H. ,(2002), ' Theories and Paradims of International Business Activity , TheSelected Essays of John H. Dunning' ,Volume 1 , Edward Elgar Publishing ,s: 138-157

- Embassy of the People's Republic of China ,(2017), ' Statistics Show China's 50 Year Economic Development' , [www.chinaembassy.lt / english/ t124869.htm](http://www.chinaembassy.lt/english/t124869.htm)
- Erdoğan S.,(2017), 'Doğrudan Yabancı Yatırımların Makroekonomik Belirleyicileri Üzerine Bir Çalışma: Latin Amerika – Türkiye Karşılaştırması' , Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 39 Sayı: 1 , s: 78
- EY ,(2019) , 'China Go Abroad Report 9. Issue' ,2019 , www.assets.ey.com/topics/china-opportunities ,s:3-6
- Fan P. ,(2015) , ' Innovation in China' in China's Economy : A Collection of Surveys , Edited by IrisClaus ve Les Oxley, Wiley Blackwell Publishing, s: 143-160
- Felipe J. , Kumar U. ve diğerleri ,(2010), ' Why Has China Succeed – And Why It Will continue do so', Levy Economics Institute Working Paper 611, www.levyinstitute.org/publishing/ ,s: 10-23
- Hardy N. R. , (1992) ' Chines Foreign Trade' , China Quarterly , No: 131, Cambridge University Press, [www.jstore.org/stable/ 654901](http://www.jstore.org/stable/654901) , s: 700-714
- Holz C. A. , (2008) 'China's Economic Growth 1978-2025 ;What We Know About World Development Volume : 36 No: 10, www.elsevier.com/locate/worlddev ,s: 1665-1683
- Horn,C. , Reinhard S.H. ve Trebesch C. , (2019) ' China's Overseas Lending' , NBER Working Paper no: 26050 , www.nber.org/papers/w26050 ,s : 5-60
- Huang Y. , Chang J. ve Yang S.L.I ,(2013), 'China: Beyond theMiracle', Barclays Bank Publishing,s: 11-12
- IMF, ' Balance of Payments Manuel 5. Edition'(2005) , International Monetary Fund' , www.imf.org/publications ,s:86
- Gurley J. ,(1976) ' China's Economy andt The Maoist Strategy' , Montly Review Press, s: 206 ve 224-250
- Kolstad I. , Wiig A. ,(2012) ' What determines Chinese outward FDI?' ,Journal of World Business 47 , www.elsevier.com/locate/jsb , s: 2
- Kratz A, Huotari M. ve diğerleri ,(2020), ' Chinese FDI in Europa : 2019 Update' , Mercator Institute for China Studies and Rhodium Group (MERICS&RHg) , www.merics.org , s: 9
- Kratz A., Dominguez M. ve Poities N.,(2020), ' Europe's Chine Problem : investment screening and state aid', Blog Post in www.bruegel.org/
- Kroeber A. R. ,(2016), ' China's Economy What Everyone Needs To Know', Oxford University Press, s:45-46
- Kuijs L., (2009), 'China Through 2020- A Macroeconomic Scenaria' , World Bank China Office Research WorkingPaper no:9 , www.worldbank.org/researchpapers/55132 , s:4-6
- Lardy N. R.,(1992), ' Chinese Foreign Trade' ,The China Quarterly no:131 Special Issue : The Chinese Economy in the 1990, September 1992 , www.jstore.org/stable/654951 , s: 692-699
- Łasak P. V, van der Linden R.W.H,(2019) , ' The Financial Implication sof China's Belt and Road Initiative' ,Palgrave&Macmillan Press ,s: 29-88
- Lei Z. ,(2018), ' The Political Economy of China's Belt and Road Initiative' , World Scientific Publishing, s: 95-149
- L1 M. ,(2008) , 'The Rise of China and the Demise of the Capitalist World-Economy' , Pluto Press , s: 70-77,

- Li R. , Cheong K.C ,(2019), ‘ China’s State Enterprises- Changing Role in a Rapidly Transforming Economy’, Palgrave&Macmillan Press, s: 182
- Liu T-C. ve Yeh,K.C.(1963) ‘ The Economy of the Chinese Mainland: National Income and Development,1933-1959’ , The Rand Corporation , Volume 1, s: 12-17
- Liu X. , Buck T. ve Shu C.,(2005) ‘ Chinese Economic Development,Next Stage : Outward FDI’ , International Business Review 14 , www.elsevier.com/locate/ibusrew , s: 97-110
- Luo Y. ve Tan J.J,(1997) ‘ How Much Does Industry Structure Impact Foreign Direct Investment in China?’, International Business Review, Vol: 6, No:4, www.elsevier.com , s : 353-354
- Maçães B. ,(2019), ‘ Belt and Road : A Chinese World Order’ , Hurst & Company , s: 102
- Mantzopoulos V. ve Shen R. ,(2011), ‘ The Political Economy of China’s Systemic Transformation- 1979 to the Present’ , Palgrave & Macmillan Publishing , s: 36 -38
- Maurin C. ve Yeaphantong P.,(2019), ‘ Going Global Responsibly ? China’s Strategies Toward Sustainable Overseas Investments , Pacific Affairs ,Vol: 86 No: 2 , www.jstor.org/stable/43590662 , s: 281, 301-302
- Moosa I. A. ,(2002), ‘ Foreign Direct Investment – Theory , Evidence and Practice’ , Palgrave Publishing, s: 4-6
- Morck R., Yeung B. ve Zhao M.,(2008), ‘ Perspectives on China’s outward foreign direct investment’, Journal of International Business Studies, Vol:39 No:3 , www.jstor.org/stable/25483271 , s: 338-340
- Murshid A. P.,(2007), ‘Foreign Direct Investment and World Economy’ ,Routledge _ Taylor & Francis Group Publishing, s: 182
- Naughten B.,(2007) ‘ The Chinese Economy- Transition and Growth’ , MIT Press , s: 52-82
- Nogueira I., Guimaraes V. ve Braga P. ,(2019), ‘ Inequalities and Capital Accumulation in China’ , Brazilian Journal of Political Economy , Vol:39 No: 3 , www.scielo.br/articles/ s: 40
- Pandya S. ve Tagliapietra S.,(2018), ‘ China’s strategic investments in Europe : The Case of Maritime Ports’ , Blog Post in www.bruegel.org/
- Paprzycki R. ve Fukuo K.,(2008), ‘ Foreign Direct Investments in Japan and Multinationals Role in Growth and Globalization’ , Cambridge University Press, s: 11-12
- Piketty T., Li Y. ve Zucman G.,(2019) ‘ Capital Accumulation , Private Property and Rising Inequality in China 1978-2025’ , American Economic Review Volume: 109 No: 7, www.aeaweb.com/articles/ s: 2469-2496
- Ploberger C. ,(2020), ‘Political Economic Perspectives of China’s Belt and Road Initiative Reshaping Regional Integration’ , Routledge Publishing , s : 62-95
- Popov V. . ‘ Mixed Fortunes – An Economic History of China , Russia, and the West’ , Oxford University Press , 2014 , s: 55-65
- Rima I. H. (2004) , ‘ China's trade reform: Verdoorn's Law married to Adam Smith's "vent for surplus" principle’ , Journal of Post Keynesian Economics, www.tandfonline.com/loi/mpke2 Vol. 26, No. 4 , s: 737
- Satya J. G.,(1999), ‘ Ambiguous Capital: Success of China’s New Capitalist in The Township and Village Enterprises and their Impact on the State Sector’, Essay 13 , www.mtholyoke.edu/courses/gabriel/

- Satya J. G. ,(1998), ‘ Economic Liberalisation in Post-Mao:Crossing theRiver by Feeling for Stones’, Essay :7, www.mtholyoke.edu/courses/gabriel/
- Shang H., (2019),‘ The Belt and Road Initiative: Key Concepts’ , Springer and Pekin University Press,s: 2-19
- Wang Y-C. ,(1992), ‘ Secular Trends of Rice Prices in the Yangzi Delta 1638-1935’ in Chinese History in Economic Perspective Edited by Thomas Rawski ve Lillian M. Li , University of California Press , s: 58-59
- WIPO, (2019), ‘ World WorldIntellectual Property Indicators 2019 ’ , World Intellectual PropertyOrganization , www.wipo.int/ipstats ,s: 5-15
- WIPO, (2019), ‘World IntellectualProperty Report 2019 – The Geography of Innovation:Local Hotspots, Global Networks’, World Intellectual Property Organization , www.wipo.int/ipstats ,s: 33-36
- World Bank ,(1995), ‘China – Long Term Development Issues and Options – World Bank Country Economic Report’ , Cambridge UniversityPress , s: 97-105
- World Bank ,(1985), ‘China : A World Bank Country Economic Report’ , www.documents.worldbank.org/China-Long-Development , s: 21-22 ve 123
- Wu Y., (2004), ‘China’s Economic Growth : A miracle with Chinese characteristics’, Routledge Curzon Publishing,Taylor and Francis Group, s: 23-29
www.elsevier.com/locate/jsb , s: 23
- Yao Shujie ve Wang P. , (2014) , ‘ Has China displaced the outward Investment of OECD Countries’ , China Economic Review no: 28 , [www.sciencedirect.com/science/journal / 1043951](http://www.sciencedirect.com/science/journal/1043951), s: 66-67
- Yao Y. V, Yueh L., (2009), ‘ Law, Finance and Economic Growth in China : An Instruction’, World Development Vol: 37 no : 4, www.elsevier.com/locate/worlddev , s: 755-762
- Ye M. ,(2020), ‘The Belt Road and Beyond State-Mobilized Globalization in China: 1998–2018’ ,Cambridge University Press,, s: 4
- You K. , Solomon O.H.,(2015), ‘China’s Outward Foreign Direct Investment and Domestic Investment: An Industrial Level Analyse’, ChinaEconomicReview Volume 34,www.sciencedirect.com/journal/china ,s:250
- Zhang X. ve Daly K., (2011), ‘ The Determinants of China Outward Foreign Direct Investments’ , Emerging Markets Review Volume 12 , www.elsevier.com/locate/emr ,s: 390

Research Article

**Çin Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Küresel Ekonomideki Konumu ve Kuşak –
Yol Projesinin Önündeki Engeller**

*The Position of China's Foreign Direct Investments in the Global Economy and the
Barriers to the Belt-Road Initiative*

Mustafa Emre AKBAŞ

Dr. Öğretim Üyesi, Marmara Üniversitesi

İktisat Fakültesi İktisat Bölümü

emreakbas@marmara.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-9243-1286>

Extensive Summary

The economic performance, high growth rates and foreign trade figures of the Chinese economy towards the end of the 20th century have attracted attention in the global economy and even in the academic literature. Towards the end of the 20th century, China started to make its importance felt in the global financial order as a capital exporter in overseas commercial activities and even to be a threat to important actors of global finance in certain strategic areas. The study will examine the stages of China's great leap forward and how threatening it may be in the global trade and especially financial system in the next period, together with the weaknesses it has, to determine the situation. In the introduction, the economic and social process phases of China in the Maoist period will be summarized and the basic lines of the economy-industry and social structure in the period when the neoliberal movement in the 1980s was strengthened. Westernization process that started after the 18th century in the class of less developed countries started quite late after the opium wars in the middle of the 19th century in China, delaying the modernization of the country. While the growth of individual consumption was kept very limited during the Maoist period, high investment in education, health and human capital has made the infrastructure of a strong society focused on production with high growth potential in the future. Between 1960 and 1970, the establishment of highly autonomous special administrative regions such as Hong Kong and Taiwan and the orientation of the private capital management structure to the foreign market-oriented export industry and gaining experience made a great contribution to the foreign trade-oriented economic growth after 1978. The process that started with the production and increasing the variety of manufacturing industry products over time will be examined. Trade and opening up reforms, increase in manufacturing industry products and high foreign trade surplus capacity will be examined. At the end of this chapter, the process of being considered as a safe investment port at first and becoming a capital exporter from a capital importer will be explained. While it was a strong global supply chain producer until the 2000s, it has become a country that makes foreign investments with the technical and financial advantage it has gained. The Chinese capital stock surplus is of great importance in the recovery of the American economy after the 2007-2008 mortgage crisis. Capital stock surplus has been evaluated by the American Asset Market instruments. Both the Chinese and the American economies have benefited from this process. This situation actually shows us the accelerating effect of the Chinese

economy potential on the world economy. While examining the reasons for China's being a country with a high transaction volume in the global capital-trade network after the 1990s, the economic and social gains it achieved between 1946-1980 will also be taken into consideration in the section. In the study, the ability of the country to direct the world economy with overseas investments in the future will be examined under the advantages gained so far and the disadvantages inherited from the pre-reform Maoist regime period. After 2010, it will be explained how China created alternative routes in the global capital and investment market as a result of visible and invisible obstacles. He wants to create a new network originating from China with the new trade - capital - investment channel that he wants to develop under the Belt and Road Initiative . However, the financial methods he used while creating this network, especially his use of shadow banking instruments are criticized. Europe and the Americas could not agree on whether capital and investment actors included the participating country in the system, acting without rules, in the global system built in 200 years. China's addition of state enterprises to direct investment markets is seen as unfair competition. It may create consequences against failure to comply with liberal investment and capital market rules. At the same time, the fact that the countries that make capital inflows are underdeveloped low-income countries may create regional financial crises. At the end of the study, China's targets and obstacles with the Belt and Road Initiative will be explained. The obstacles to the Chinese Belt and Road initiative will be explained within the framework of the views of local academics and global capital and finance commentators.